

SOSYAL BİLİMLERDE YENİ BİR ALAN:
SOSYAL BİLİŞİM ANABİLİM DALI

M Mustafa KULU¹

Özet

Ortaya çıkan her yeni gelişme birey ve toplum yaşamında önemli değişikliklere neden olduğu gibi bu konularla ilgilenen sosyal bilimleri de etkilemektedir. Geçen yüzyılın ilk yarısında geliştirilen bilgisayarla ikinci yarısında kullanılmaya başlanan internet de günümüzde yaşamı etkileyen en önemli gelişmedir. XX. yüzyılın sonunda gelişmeye başlayan bilişim teknolojileri ile de artık gelenekselleşen endüstriye dayalı toplumlar değişmeye başladı. Tarımsal ve endüstriyel gelirlerin istihdamdaki önemi azalmaya, kol emeğinin yerini beyinsel emek almaya başladı. Bu değişim ile bilim, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sarmal bir şekilde birbirini tetiklemektedir. İnternet, bu değişimin hazırlayıcısı, taşıyıcısı, geliştiricisi ve yeni oluşmakta olan toplum biçiminin ön modelidir. Sosyal bilimcilerin bilişim teknolojisindeki gelişmelerle bir köy haline gelen dünyada kültür, dil, sosyal yapı, ekonomi, yönetim, çalışma, üretim, ticaret, iş hayatı, eğlence, gibi konuların nereye gideceğini araştırmaları gerekmektedir. Ayrıca bilişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak sosyal bilimlerin kurumsallaşmasında, araştırma yöntemlerinde, yayın/ iletişim tekniklerinde, ilgilendiği konularda ve öğretiminde de ne tür değişiklikler meydana geleceğinin araştırılması gerekmektedir. Eğer bu bilgiye sahip olunursa, bilişim teknolojisinin olumsuz etkileri azaltılabilirken, faydalı yönleri geliştirilebilir. Bu çerçevede sosyal bilişim kavramı dünyadan ve Türkiye'den örnekler verilerek açıklanacaktır.

Ortaya çıkan her yeni gelişme birey ve toplum yaşamında önemli değişikliklere neden olduğu için birey ve toplumla ilgilenen sosyal bilimlerde de önemli değişikliklere neden olmaktadır. XIX. yüzyılda sanayi toplumu, tarıma dayalı geleneksel toplumu geride bırakarak teknolojisi, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemleri farklı bir toplum yaratmıştı. Fakat XX. yüzyılın ilk yarısında geliştirilen bilgisayarla ikinci yarısında kullanılmaya başlanan internetin en önemli iki bileşeni olduğu bilişim teknolojileri ile artık gelenekselleşen endüstriye dayalı toplumlar XX. yüzyılın sonuna doğru değişmeye başlamıştır; tarımsal ve endüstriyel gelirlerin istihdamdaki önemi azalmaya, kol emeğinin yerini beyinsel emek almaya başlamıştır, kısacası bilim, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler

---

¹ Araştırma Görevlisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mkulu@metu.edu.tr

sarmal bir şekilde birbirini tetiklemekte ve tüm dünyada birey ve toplumla ilgili köklü değişim rüzgarları yaşanmaktadır. İnternet, bu değişimin hazırlayıcısı, taşıyıcısı, geliştiricisi ve yeni oluşmakta olan toplum biçiminin ön modelidir.

Bilgisayar ve internet gibi bilişim teknolojileri hayatı o kadar etkilemiştir ki bu alanla ilgilenen sosyal bilimlerde ciddi değişiklikler oluşmaya başlamıştır. Sosyal bilimcilerin bilişim teknolojisindeki gelişmelerle bir köy haline gelen dünyada kültür, dil, sosyal yapı, ekonomi, yönetim, çalışma, üretim, ticaret, iş hayatı, eğlence, gibi konuların nereye gideceğini araştırmaları gerekmektedir. Artık hızla gelişen dünyamızda gelişmeleri takip etmek eskisine göre daha da zorlaşmakta ve büyük cabalar gerektirmektedir. Ayrıca bilişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak sosyal bilimlerin kurumsallaşmasında, araştırma yöntemlerinde, yayın/ iletişim tekniklerinde, ilgilendiği konularda ve öğretiminde de ne tür değişiklikler meydana gelebileceğinin araştırılması gerekmektedir. Eğer bu bilgiye sahip olunursa, bilişim teknolojisinin olumsuz etkileri azaltılabilirken, faydalı yönleri geliştirebilir.

Sosyal bilişim, bilişim teknolojisinin (information-communication technologies ICT) sosyal bilim araştırmalarında, öğretiminde ve yayım/ iletişimde kullanılması ile sosyal bilimin, bilişim teknolojisinin gelişmesindeki etkilerini inceleyen bir kavram olarak tanımlanabilir. Sosyal bilişim İngilizce’de “*social science computing*²”, “*social informatics (SI)*³”, “*humanities computing*⁴” gibi çeşitli kavramlarla ifade edilebilmektedir. Bu kelimeler Türkçe’ye çevrildiği zaman “*sosyal enformatik*”, “*sosyal bilim enformatiği*”, “*sosyal bilişim*” gibi çeşitli alternatifler bulunmaktadır. Bu çalışmada “sosyal bilişim” kavramı tercih edilmiştir. Bu kavramın seçilme nedeni; sosyal ve bilişim kavramlarının kapsayıcı olması ve sosyal bilimlerin kullandığı yöntemlerdeki ve sorunlardaki değişimleri “net” bir şekilde yansıtmasıdır. Bilişim teknolojisi terimi de iletişim ve bilgi teknolojileri kavramını da içine alarak şekilde bilgisayar ve internet de dahil olmak üzere bu alandaki tüm teknoloji için kullanılmıştır.

---

² Social Science Computing Services, < <http://sscs.uchicago.edu/>
The Social Science Computing Cooperative, <http://www.ssc.wisc.edu/>
Social Science Computing, < <http://www.sas.upenn.edu/computing/ssc/>

³ <<http://www.social-informatics.org/>>

⁴ Association for Computers and the Humanities, < <http://www.ach.org/> >
Humanities Computing at Penn < <http://www.english.upenn.edu/~jlynch/penncomp.html> >
The Humanites Computing Group < <http://www.nyu.edu/its/humanities/> >
Research Centre for Humanities Computing < <http://www.arts.cuhk.edu.hk/> >
Humanities Computing at UGA < <http://www.arts.cuhk.edu.hk/> >

Sosyal bilişim, internetin kullanılması ile oluşmaya başlamıştır. Fakat gerçek anlamda sosyal bilişim çalışmaları, bilişimin işyerlerinde ve organizasyonlarda kullanılmasıyla başlaması ile 1970'lerde başlamasına rağmen, hala sosyal bilişim kavram olarak kullanılmıyordu. 1980'lerde bilişim teknolojilerinin kurumlarda kullanılması yaygınlaştı ve bilgi sistemleri profesyoneller tarafından insanlara faydalı olabilecek sistemleri geliştirmek ve dizayn etmek için kullanılmaya başlandı. Böylece sosyal bilim araştırmaları, kitaplar, çalışma grupları ve makaleler aracılığı ile bilgi sistemlerinin eğitiminde kullanıldı. 1990'lı yıllarda örneğin internetin yaygınlaşması gibi önemli konular ortaya çıktı. İnternetin yerelliği geliştireceği mi yoksa zayıflatacağı mı, politik katılımıcılığın geleceğine nasıl yön vereceği, online hareketlilik, online propaganda gibi sorunlara cevaplar arandı. Sosyal bilişim kavramı ilk defa popüler olarak 1996 yılında Amerika'da kullanılmaya başladı⁵. “bilgisayar ve toplum”, “bilişimin sosyal etkisi”, “bilişimin sosyal analizi”, “davranışsal bilgi sistemi” gibi konularda araştırmalar yapıldı. Davranışsal bilgi sistemi çalışmaları üniversitelerde araştırılmaya başlanarak, dizayn bilgilerinin daha iyi olması için stratejiler geliştirildi. Bilgi sistemlerinin karar alma ve organizasyon yapılarındaki etkilerini anlama çabaları yaygınlaştı.

Sosyal bilişim en önemli dayanağı bilişim teknolojisinin sosyal konulardan ayrılamayacağıdır. Bundan şöyle bir sonuç da çıkar: bilişim teknolojilerin kullanımı ve etkilerinin sosyal yapıya göre değişebilmektedir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bilişim teknolojisi sadece donanım ve yazılımdan ibaret değildir. Donanım ve yazılımın yanında birey ve toplum ikilisi de önemlidir. Çünkü birey ve toplum olmadan, salt bilişim teknolojisinin hiçbir önemi bulunmamaktadır. Sosyal etkisi olmayan bir bakış açısına göre bilişim teknolojisi sadece teknik konulardan ibaret olmalıdır; fakat bilişim teknolojisinin sadece teknik konulardan ibaret olmadığı, her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır⁶.

Bu makalede bu konunun gündeme getirilme nedeni, gelişmiş ülkelerde henüz uygulanmaya başlanan sosyal bilişim kavramını açarak Türkiye'deki durumu hakkında bilgi verilmesinin istenmesidir. Sekizinci beş yıllık kalkınma planında da belirtildiği gibi bilimsel

---

⁵ <<http://www.slis.indiana.edu/SI/concepts.html>>

⁶ Rob Kling, “Social Informatics”, *Encyclopedia of LIS*, Kluwer Publishing, <<http://www.slis.indiana.edu/si/si2001.html>>(25/01/2005); Rob Kling “What is Social Informatics and Why Does it Matter?” *D-Lib Magazine* *D-Lib Magazine* 5, no. 1, January 1999 <<http://www.dlib.org/dlib/january99/kling/01kling.html>>, (25/01/2005); Rob Kling and others, *Learning from Social Informatics: Information and Communication Technologies in Human Contexts*, http://www.slis.indiana.edu/SI/Arts/SI_report_Aug_14.pdf, (25/01/2005)

ve teknolojik alandaki gelişmeler uzun dönemde önemli roller oynayacaktır. Bu alanda yapılacak çalışmalara özel ve kamusal alanda ihtiyaç giderek artmaktadır⁷. Üniversiteler gelişmelerin takip edildiği ve bunların araştırma ve öğretim tekniklerine ilk yansıtıldığı yerler olmalıdır. Çünkü bireyleri, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda geleceğe hazırlamak üniversitelerin temel görevidir. Böylece üniversiteler toplumda gerekli değişiklikleri yaparak, sağlıklı dönüşümü sağlayabilirler.

Sosyal bilişim sadece bilişim teknolojisi politikaları/ sorunları ile ilgilenmemeli aynı zamanda bilişim teknolojisinin sosyal bilim alanlarında kullanılması ile de ilgilenmelidir. Bu tür programlara örnek olarak “the social science and computing cooperative⁸” gösterilebilir. Bu programda ekoloji, demografi, yoksulluk, sosyoloji, köy sosyolojisi vb gibi birbirinden farklı sosyal bilim dallarında bilişim teknolojisinin nasıl kullanıldığının örnekleri görülebilir.

Sosyal bilimler bir çok disiplini içerdiği için aynı kavram, yöntem, kurumsallaşma ve uzmanlaşma problemlerinin sosyal bilişim alanlarında yaşanması kaçınılmazdır. Bu problemleri çözenin yolu hem lisans hem de yüksek lisans seviyesinde bu alanda yapılacak her türlü çalışmayı desteklemekten ve bu programları yayın, araştırma merkezi gibi projelerle desteklemekten geçmektedir.

Bilişim teknolojisi ile sosyal bilimlerin birlikteliği sonucu ortaya çıkan sosyal bilişimin hem sosyal bilimlere hem de bilişim teknolojisine faydalı sonuçları vardır. Sosyal bilişim ile bilişim teknolojisi pek kullanılmadığı bir alanda kullanılabilir. Bu birliktelik sonucunda ortaya sosyo-ekonomik yapıya uygun yeni çalışmalar/ gelişmeler çıkacaktır. Günümüzde insanlar bilgisayar hakkında bazı gereksiz önyargılar veya abartı beklentiler içine girebilmektedir. Bu önyargıların veya beklentilerin sağlıklı bir zemine oturması gerekmektedir. Örneğin 90’lı yıllarda bilişim teknolojisinin umulmadık gelişmesi e-ticaret beklentisini büyütüştür. Fakat 2000’li yılların başındaki ekonomik daralma bu alana gereksiz yatırım yapanları hayal kırıklığına uğratmıştır. Ya da tam tersi düşünce ile bazı kişiler bilişim teknolojisinin bir parçası olan internetin sosyal felaketleri artırdığını düşünmeye başlamışlardır. Örneğin bilgi kirliliğinin artması, özel hayatın korunmasının

---

⁷ Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, s. 155-160.

<<http://plan8.dpt.gov.tr/>>, (25/101/2005)

⁸ <<http://www.ssc.wisc.edu/home.htm>>

zorlaşması, bireyselliğin artarak bireysel izolasyona dönüşmesi gibi. Bütün bunlar spekülâtif konular olduğu için bilimsel bir tabana oturmamaktadır.

Bütün bu sorunlar bize sosyal bilişimin ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. İnsanoğlunun tarım ve endüstri devrimlerinden sonra üçüncü önemli devrimi olan bilişimin olumlu olumsuz etkilerinin ve gelecekte nasıl bir yol izleyeceğini daha iyi anlayabilmek için tarihte yaşanan diğer örneklere bakmak doğru olacaktır.

Şüphesiz bilişim teknolojisi bazı sorunları çözümlerken beraberinde yeni sorunlar da üretmiştir. Bu sorunlar sadece teknolojik eksikliklerden kaynaklanmadığı, toplum ve kişilerin gelişmeleri kabullenmede yaşadığı sorunlardan da kaynaklandığı açıktır.

Bugün bilişim teknolojisindeki gelişmelere bakıldığı zaman haklı olarak bazı gelişmeler insanı kaygılandırmaktadır: genetik çalışmaları, şu anki bilgisayarlardan bir milyon kat daha hızlı çalışacak nano- teknolojisindeki gelişmeler. Bu gelişmeler acaba insan kendi sonunu tehlikeye atacak noktaya doğru mu ilerliyor sorusunu akla getirmektedir. Bu tür kaygıların sadece teknolojik önlemlerle engellenemeyeceği, bu sorunların kökeninde sosyal konuların olduğu açıktır. Bill Joy bilişim teknolojilerinin geleceği konusunda kaygılıdır, makalesinde bu konuyu şu şekilde açıklar: “Maalesef, tıpkı nükleer teknolojiye olduğu gibi, nano-teknolojiye yıkıcı kullanım alanı bulmak, yapıcı kullanım alanı bulmaktan çok daha kolay olacaktır. Nano-teknoloji, askeri ve terörist amaçlarla kullanıma çok elverişlidir ve kitle ölümlerine yol açacak bir nano-teknolojik aracı sahaya bırakmak için intihara eğilimli olmanız da gerekmiyor- mesela, bu araçlar, sadece belli bir coğrafi bölgeyi ya da genetik olarak belli bir grupta insanı etkilemek üzere, seçmeci bir yok ediciliğe sahip olacak şekilde programlanabilirler.”⁹

İnternette sosyal bilişimle ilgili yapılan çalışmaları araştırdığımız zaman batı üniversitelerinde lisans ve yüksek lisans programları, araştırma merkezleri, çalışma grupları ve e-dergilerin olduğu ve bunlarda sosyal bilişimle ilgili oldukça fazla bilgi olduğu görülür¹⁰.

---

⁹ Bill Joy, “Why the future doesn’t need us.”, wired, 4.8. April 2000
<http://www.wired.com/wired/joy.htm>. Bu bilgi Ramazan Acun’un 30 Nisan 2002 tarihinde ÇOMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünün “Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Kullanımı” adlı konferansındaki sunumundan alınmıştır.

¹⁰ <http://www.slis.indiana.edu/SI/concepts.html>

Social Informatics Research Laboratory, Graduate School of Information Systems, The University of Electro-Communications, Tokyo-JAPAN <http://si.ohta.is.uec.ac.jp/>

Bu tür programların dünyada ne durumda olduğuna bakıldığı zaman; bu tür programların bir çok değişik adla Kanada, ABD, Japonya, Avustralya, Danimarka, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde buldukları görülür. Bu programlar adları bakımından genellikle bilim, teknoloji ve toplum politikaları şeklindedir¹¹. Bazen çevre, kamu yönetimi, uluslar arası ilişkiler, tarih¹², bilim tarihi, bilim felsefesi ve kültür gibi değişik sosyal bilim disiplinleri ile de beraber kullanılmaktadır.

Bilişim teknolojisi sorunsalına sosyal bilimlerinin birçok alanında çözüm bulunabilecek veya bilişim teknolojisinin sosyal bilimlere sunduğu kolaylıklar ve yenilikler sosyal bilimin birçok alanına uygulanabilecektir. Bu alanların bazıları şu şekilde sıralanabilir: Antropoloji: antropolojik bilişim (anthropological computing), Arkeoloji: arkeolojik bilişim (archaeological computing), Dil ve Edebiyat: edebi ve dilbilimsel bilişim (literary and linguistic computing), Felsefe: felsefi bilişim (philosophical computing), Kütüphanecilik: (information science), Psikoloji: bilişsel bilişim (cognitive science) Sanat tarihi: sanat tarihi mimari ve dizaynda bilişim (computing in history of art architecture and design) ve Tarih: tarihsel bilişim (historical computing)¹³ gibi.

Bilişim teknolojisinin önemli bir parçasını oluşturan sosyal bilişimin gelişmiş ülkelerde ne durumda olduğuna bakıldığı zaman, çalışılması gereken bir çok konu olmasına rağmen, şu ana kadar belli bir yöntem ve kavram çerçevesinin oluştuğu görülür. Fakat,

---

The Center for Social Informatics <http://www.slis.indiana.edu/CSI/index.html>; The Social Informatics Research Unit (SIRU) < <http://www.cmis.brighton.ac.uk/Research/siru/home.htm>>; The Japan Association for Social Informatics < <http://www.soc.nii.ac.jp/jasi/>>; Department of Social Informatics <http://www.soc.i.kyoto-u.ac.jp/>; “Minor” olarak eğitim verenleri de var: Social Informatics <<http://sasweb.utoledo.edu/siwhat.htm>>

¹¹ Science, Technology, & Society in Claremont Colleges < http://www2.hmc.edu/www_common/sts/stswelc.html>; Science, Technology, and Society (STS) at the Massachusetts Institute of Technology < <http://web.mit.edu/sts/index-css.html>> Science, Technology & Society (STS) Program in NCSU, < <http://www.chass.ncsu.edu/ids/sts/>>; Science, Technology & Society (STS) Program in Stanford University, < < <http://www-leland.stanford.edu/group/STS/>>; Sts, <<http://sciencetechnologyandsociety.vassar.edu/>>; Social Science Computer Review > <http://hcl.chass.ncsu.edu/sscore/info.htm> >

¹² School of History, Technology, and Society (HTS), in Ivan Allen College, <<http://www.hts.gatech.edu/welcome.html>>

¹³ Ülkemizde özellikle son yıllarda Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi derslerinin internetten verilmektedir. Bu konuda ODTÜ Tarih Bölümü’nde Yrd. Doç. Dr. Birten Çelik bu konuda önemli çalışmalar yapmıştır . Bu konu ile ilgili olarak bakınız: Birten Çelik, “How the Asynchronous Education Facilities History Teaching? A Case Study: Computer Based History Teaching at METU” adlı bildiri 1998 yılında Skidmore College’de sunulmuştur. Ayrıca aynı hocamızın “Web-based History Education in Turkey” *Journal of the Association for History and Computing* IV, no. 3 November 2001 < <http://mcel.pacificu.edu/JAHC/JAHCiv3/ARTICLES/celik/celik.html> >(31.01.2005). Bu alanda Hacettepe

sosyal bilişimin kurumsallaşma ve yöntem ile ilgili çalışmalar Türkiye’de çok yetersiz olduğu ve istenen seviyede olmadığı hemen dikkati çekmektedir. Bunun için sosyal bilişimin kavramsal çerçevesini oluşturmasına, kurumsallaşmasını tamamlamasına ve bu konuda bilgi sahibi eleman yetiştirilmesine önem verilmelidir. Üniversitelerde sosyal bilişim alanında akademik kariyer yapmaya en yakın bölümlerin ilki ODTÜ’de Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı disiplinler arası program olarak 1997 yılında eğitime başlayan “Bilim ve Teknoloji Politikaları” Yüksek Lisans Programı’dır¹⁴. Benzer bir program ise 2000 yılında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” adıyla İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından başlatılmıştır. Bu program "The European Inter-University Association on Society, Science and Technology" tarafından halen 15 üniversitede yürütülmekte olan yüksek lisans programının yapısına ve ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.

Bu bölümler genel olarak teknoloji kavramı ile ilgilemektedir. Bir bakıma “bilim tarihi” bölümlerinden farklı olarak teknoloji kavramını daha disiplinler arası(sosyoloji, ekonomi, tarih,) bir bakış açısı ile inceleyerek, sosyal bilimlere teknolojik gelişmelerinin birey ve toplum yaşamına etkilerini araştırmada kullanılmaktadır. Bu program adından da anlaşılacağı gibi bilim ve teknoloji politikaları ile ilgili olduğu için bilişim teknolojisinin sosyal bilimlerde kullanımı ile pek ilgilenmediği görülür. Sosyal bilişim kavramı ise bilgi teknolojilerinin sosyal bilimlerle açıklanmasının yanında, bilişim teknolojilerini sosyal bilimlerin araştırmalarında, öğretiminde ve yayınlamasında kullanan bir araçtır.

Sosyal bilişimin istenilen seviyeye ulaşması için şu anda sosyal bilimlerin kullandığı kaynak/ veri türlerinin değişmesi ve kullanılan kaynakların hızlıca yeni biçime aktarılması zorunludur. Bunun için yeni veri kaynakları/ tabanları oluşturulmalı, yetersiz olan veri kaynakları zenginleştirilmeli, ve eski veri türlerinin yeni biçimlere göre değiştirilerek dünya standartları yakalanmaya çalışılmalıdır. Bu veri kaynaklarını oluşturmak için sadece para ve bilginin yeterli olmadığı, aynı zamanda belli bir sürecin de gerekli olduğu düşünülerek, ivedilikle bu çalışmalara başlanmalıdır. Lisans programlarına da bu programa hazırlık niteliğinde derslerle bu programa öğrencilerin lisanstan itibaren hazırlanmaları sağlanabilir.

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi sayın Doç. Dr. Ramazan Acun Bey’in çalışmaları vardır.

¹⁴ Science and Technology Policy Studies, < <http://www.metu.edu.tr/home/www831/>>

Ders/ program organizasyonunun yeterliliği, sunumunun teknolojik uygunluğu ve eğitsel sonuçlar(öğrenme etkinliği) programın istenen başarıyı yakalayabilmesi için önemlidir.

Bu program için zorunlu derslerin yanında her öğrencinin ilgi alanına göre seçebileceği dersler konabilir. Zorunlu dersler bilgisayarlı araştırma yöntemleri, bilişimin gelişim sürecini ve toplum ve bireye etkisini inceleyen dersler, ileri seviyede bilgisayar ile sosyal bilimlerin çeşitli dallarında açılacak seminer derslerinden oluşabilir. Seçmeli dersler ise tarih sanat tarihi , arkeoloji, coğrafya, Türk dili ve edebiyatı, uluslar arası ilişkiler, kamu yönetimi, işletme, iktisat, muhasebe güzel sanatlar gibi disiplinlerde konulacak sosyal bilişim derslerinden oluşabilir. Bu program disiplinler arası olduğu için öğrenciler diğer anabilim dallarından dersler almalıdırlar. Aynı şekilde bu anabilim dallının da amacı sosyal bilimlerde bilişim teknolojisinin kullanımını yaygınlaştırmak olduğu için açtığı dersleri de diğer anabilim dalları alabilmelidir.

Sosyal bilişim programına en az temel bilgisayar bilgisine sahip öğrenciler alınarak, her bir öğrencinin genel sosyal bilimlerde ve seçecekleri özel alanlarda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır. Bu programa bilgisayar bilen sosyal bölümü mezunları ile yeterli altyapısı olan fen, mühendislik ve eğitim bölümleri mezunları alınabilir. Böylece bir birbirinden çok farklı alanlardan gelen araştırmacılar ortaya orijinal çalışmalar koyabileceklerdir.

Bu program hem tezli hem de tezsiz biçimde hazırlanıp tezli programda belli ders sayısını aldıktan sonra öğrenciye tez konusu verilerek belli bir konuda tez hazırlamaları istenebilir. Tezsiz programda ise diğer tezsiz yüksek lisans programlarında olduğu gibi ders döneminde çeşitli projeler verilebilir.

Bu alanla ilgili Türkçe kaynak olmadığı için ilk başlarda ders kitabı sıkıntısı çekilebilir. Fakat çeşitli alternatiflerle bu sıkıntılar aşılabılır: yurt içindeki çeşitli kurumlarla ve üniversite içerisindeki Bilgisayar Mühendisliği ve Bilgi, Teknolojisi Öğretmenliği ve Fen Bilimleri Enstitüsüne bağlı diğer bölümlerle işbirliğine gidilerek bu sorunlar çözülebilir. Bu tür çalışmaların istenilen seviyeye ulaşması için bilişim bilgisi kadar önemli bir diğer gereksinim de İngilizce bilgisidir. Bu alanda yapılan çalışmaların çoğu İngilizce olduğu için İngilizce olmadan bunları takip etmek zordur.

Açılacak bu programın amaçlarından birisi de yeni projeler geliştirerek, e- ticaretin üniversitelerde de gelişmesidir. Bu projelere teknik ve fen bilimlerinde olduğu gibi destek

alınabilir ve bu projeler bağı olduğu üniversiteye gelir getirebilir. Bu projelerde teknik ve fen bilimleri ile işbirliğine gidilerek ortaya daha orijinal çalışmalar konulabilir. Örneğin; Kyoto Üniversitesi'nde "Department of Social Informatics"¹⁵ bölümünün Ishida laboratuvarında bilişim teknolojisinin nasıl sosyal bilimlere uyarlandığının örnekleri görülebilir: dijital şehir adlı proje ile Kyoto şehri sanal ortama aktarılırken, bir başka proje ile turistlere sanal alemde rehberlik hizmeti verilebiliyor.

Sosyal bilişim programının sağlayacağı tecrübe ve birikim ile üniversitelerin ileride sosyal bilimlerde acık ve uzaktan öğretime geçmesini de kolaylaştırabilir.

Bu alanın geleceğinin parlak olduğu açıktır. Bu programdan mezun olacak kimseler ileri de Türkiye'nin bilişim politikasına ve yönetimine yön verecektir.

Sosyal bilişimin disiplinler arası olmasının bir avantajı da sosyal bilimlerin ortak bir zeminde araştırılmasını ve öğretilmesini kolaylaştırmasıdır. Bunun sonucunda da sosyal bilimlerdeki disiplinler arasındaki işbirliği daha da artacaktır.

Sonuç olarak, bilişim teknolojisi bugün sosyal hayatın birçok alanında kullanılmakta ve etkileri görülmektedir. Değişen şartlara göre sosyal bilimlerin kullandığı yöntemler ve ilgilendiği sorunsallar değişmektedir. Disiplinler arası bir biçimde bilişim teknolojisinin sosyal bilimlerde kullanılması ve bilişim teknolojisi sorunsalı ile uğraşacak sosyal bilişim bu alanda atılacak önemli adımlardan birisidir. Türkiye, matbaa ve sanayi devrimini kaçırmıştır ve bunun olumsuz sonuçlarını hala yaşamaktadır. Fakat daha yeni oluşmakta olan bilişim devrimini kaçırmamanın sonuçları matbaa ve sanayi devrimine oranla kıyaslanamaz ölçüde olabilir. Bunu için çok geç olmadan öncelik sırası ve yenilikleri kabullenme hızı değiştirilmeli ve bu yarışta geri kalınmayacağı gösterilmelidir.

---

¹⁵ <<http://www.lab7.kuis.kyoto-u.ac.jp/>>'adresten daha detaylı bilgilere ulaşılabilir.